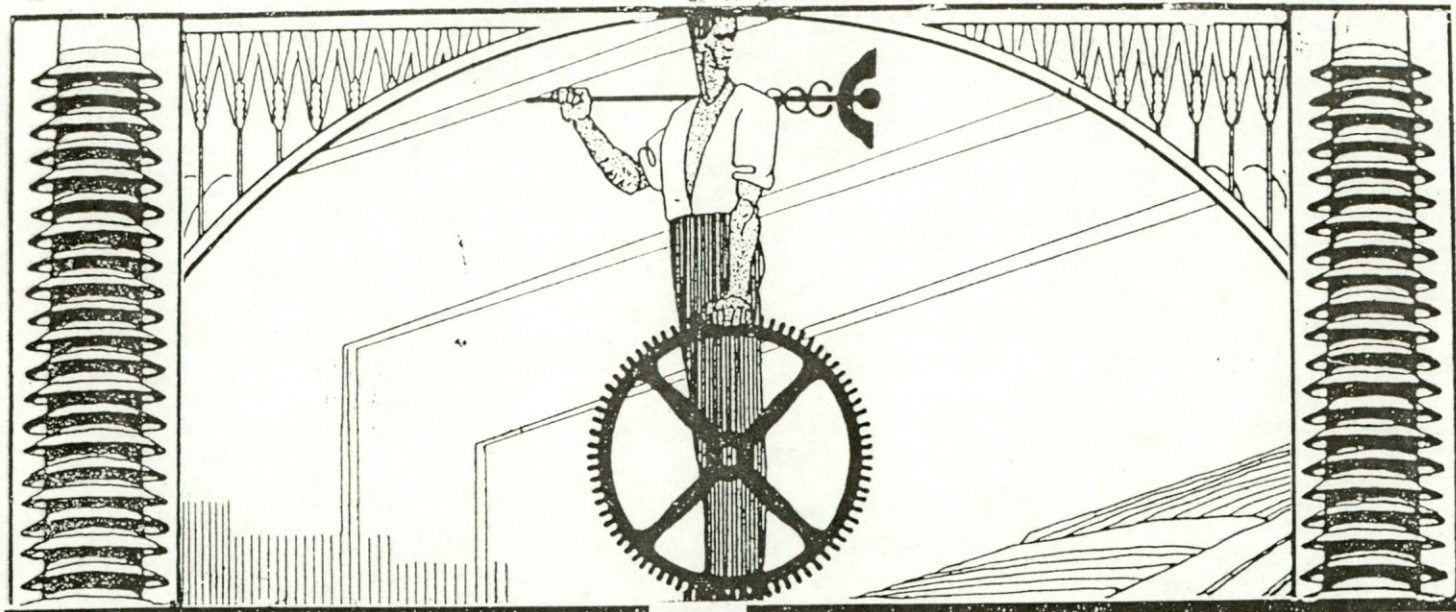

DOMŽALEC

NEPOLITIČEN LIST V PROSLAVO TRGA DOMŽALE

Spored slavnosti

ob proglasitvi trga Domžale, soglasno sklenjen v skupni seji občinskega
in slavnostnega odbora dne 4. julija 1925:

V soboto, dne 8. avgusta ob 20. uri obhod z godbo, bakljada, razsvetljava, in okrašenje hiš z zastavami.

Obhod se prične pri začetku Stoba s Trzina sem, gre skozi Stob, mimo Društvenega doma, po mali cesti v Spodnje Domžale, Študo, se vrne po isti poti do Skokovega znamenja, krene po lhanski cesti na državno cesto v Zg. Domžalah ter se konča pri pošti. Tukaj nato govori prof. dr. Val. Rožič.

V nedeljo, dne 9. avgusta v zgodnjih jutranjih urah budnica. Ob pol 8. uri razvrščevanje domačih društev po naslednjem redu:

1. Trije konjeniki, ki otvorijo spreved (levi jezdec Orel, srednji narodna noša, desni Sokol),
2. Zastave.
3. Narodne noše.
4. Šolska mladina.
5. Godba.
6. Gasilci.
7. Izobraževalno društvo.
8. Sokol.
9. Narodne noše.
10. Orel.
11. Disk.
12. Orjuna.
13. Pevsko društvo.
14. Obrtna zadruga.

15. Obrtna šola.
16. Godba.
17. Narodne noše.
18. Dostojanstveniki.
19. Uradništvo.
20. Županji iz okolice.
21. Domžalski občinski odbor.
22. Narod.

Ob pol 9. uri sprejem gostov na kolodvoru.

Ob 9. uri slavnostna služba božja (govor, sv. maša, zahvalna pesem, blagoslov z Najsvetejšim) na prostem pri župni cerkvi.

Po sv. maši spreved po gori označenem redu z Goričice mimo Društvenega doma proti Stobu, pri znamenju po Zavrteh na državno cesto skozi Stob in Spodnje Domžale, po lhanski cesti skozi Zgornje Domžale na državno cesto do kraljevega spomenika. — Tu pozdravi goste domžalski župan. — Slavnostna proglasitev trga Domžale. — Slavnostni govor prof. dr. Val. Rožiča. Pozdravi.

Spreved po označenem redu do pošte, kjer nagovori zbrano ljudstvo domžalski župan.

Nato je razhod in obed.

Popoldne ob 2. uri se prične velika ljudska zabava na vrtu Jos. Senice v Zgornjih Domžalah.

Vozi posebni vlak iz Ljubljane ob pol 15., iz Domžal nazaj ob 24. uri. Polovična vožnja na vseh vlakih kamniške železnice.

Zgodovinska lega Domžal.

Domžalci pač sami ne vedo, na kako pomenljivem zgodovinsko važnem kraju se nahajajo Domžale! Zato ne bo odveč, če tudi o tej stvari katero rečemo.

1. Ob nekdanji Rimski cesti.

Sloveča Rimska cesta, ki je vezala Rim, Akvilejo (Oglej) in Celejo (Celje), je vodila iz staroslavne Akvileje proti severovzhodu čez Sočo po Vipavski dolini čez sedanjo Hrušico do Logatca, Navporta (Vrhniko) v Emono (Ljubljano).

Od tu dalje pa jo moramo natančneje zasledovati.

Odločilno je za nas vprašanje, kje je ta cesta prekorala reko Savo.

In prav tem zgodovinarji niso edini.

Dr. Franc Kos trdi: „Prehod čez Savo je bil najbrže blizu sv. Jakoba ob Savi. Kmalu potem se je prišlo do postaje pri štirinajstem miljnem kamenu, ki je bila morebiti pri današnji Pešati. Odtod je cesta držala proti postaji blizu sedanje Krašnje, kjer se je pobirala colnina. Še šest rimskih milj in potnik je prišel do meje med Italijo in Norikom. Kjer je sedaj vas Trojane, bila je tedaj — že v Noriku — postaja Hadranteš imenovana. Odtod je cesta peljala po noriškem svetu v staro Celje“.

Dimitz pa meni, da je bila postaja pri štirinajstem miljnem kamenu pri Mengšu in da je bil prehod čez Savo pri Medvodah ali Smledniku.

Dr. Gruden nasprotno pove čisto kratko in določno: „Iz Emone (Ljubljane) je vodila cesta čez Savo pri Črnučah na Mengeš, Trojane, Celje in Ptuj“.

Popolnoma v smislu te trditve poroča pisatelj M. Šlekovec: „Rimske najdbe ob Dunajski cesti nad Ljubljano segajo do „Pekovskega“ križa, potem se pa njihovi sledovi zgubijo tja do Urbančka. Odtam dalje pa se nahaja zopet mnogo rimskih ostankov. Vse te najdbe pričajo, da je šla Rimska cesta ravno todi, koder še sedaj gre Dunajska cesta“.

Verjetnost te trditve potrjuje predvsem dejstvo, ker vse naše glavne ceste gredo nasplošno še dandanes v tisti smeri, v kateri so jih izpeljali Rimljani. Zakaj bi ravno pri najvažnejši, pri Dunajski cesti bilo drugače?!

Da je bila pri Mengšu večja rimska naselbina, o tem danes nihče ne dvomi. Kovinski meč, steber, stari rimski novci, svetilnice, ožgane kosti, in črepinje mrličev, ki so jih izkopali pod sedanjo grajsko razvalino in jih hrani ljubljanski muzej o tem jasno pričujejo.

Če je torej Rimska cesta prekorala Savo pri Črnučah ali Medvodah, vsekako je vodila na Mengeš in odtam proti Krašnji skozi — Domžale.

Pa tudi če je bil prehod čez Savo pri Št. Jakobu, naselbina pri Mengšu je bila brez dvoma s to cesto zvezana, da je mogla občevati s Celejo.

In ta zveza je vodila skozi Domžale.

Le pomislimo, kako važno mesto je bilo takrat Celje!

Odkar so leta 14. po Kr. deželi Norik in Panonijo Rimljani podjarmili, sta postali ti dve deželi pokrajini mogočne rimske države.

Njih glavno mesto je bilo Celje.

V Celju je stanoval namestnik rimskega cesarja, ki je kot nekaj podkralj vladal v teh krajih. Imel je najvišjo vojaško oblast, vršil je najvišje sodstvo in vodil finančno upravo. Samo cesarju je bil odgovoren za svoje delovanje.

Takoj čutiš, kolikega pomena je bila zveza med cesarskim mestom Rimom in mestom cesarskega namestnika Celejo — Rimska cesta.

Takrat je služila ta cesta predvsem vojaškim namenom, pa tudi dobro urejeni državni pošti, trgovini, naobrazbi. Po njej so dohajali rimski naselniki.

Tudi oznanjevalci krščanske vere so prav po tej cesti že zgodaj prišli v naše kraje.

Nad vse burno pa je bilo na tej cesti za časa preseljevanja narodov.

Takrat se je seveda smer zaobrnila. Ne od juga proti severu, ampak od severa proti jugu so drle ogromne množice.

Prvi so prišli divji Huni. Leta 452 je pripeljal njih poglavar Atila, „šiba božja“ imenovan, svoje tolpe iz ogrskih nižav, je razdejal Ptuj, Celejo, Emono in Akvilejo.

Za njim so prišli germaški rodovi Rugijcev, Herulov, Gepidov, Gotov, Longobardov, vsi enako divji, ropoželjni.

In tudi Madjari so pozneje na svojih roparskih pohodih v bogato Italijo uporabljali staro Rimsko cesto!

Zato so pokrajine ob tej cesti: Spodnje Štajersko, Kranjsko in Goriško, največ trpele. Vse je bilo razdejano, vse porušeno.

In ves ta velikanski val najrazličnejših narodov je šel skozi Domžale.

Kaj vse so prebivalci nekdanjih Domžal videli, doživeli in pretrpeli!

2. Ob poštni zvezi Ljubljana — Gradec.

V 12. in 13. stoletju glavni promet Kranjske s Štajersko ni šel več po starorimski cesti skozi Domžale na Trojane, temveč čez Kamnik skozi tuhinjsko dolino do Žalca in od tam deloma na Celje, deloma v Slovenji Gradec.

Takrat je bil Kamnik večji in pomenljivejši kraj v deželi kot pa Ljubljana, ki se je šele proti koncu 13. stoletja povzpela do večje veljave.

Za ta veliki razvoj se je imel Kamnik zahvaliti andeškemu grofom, ki so imeli svojo glavno postojanko v Slovenjem Gradcu.

Lastniki Starega gradu v Kamniku, kjer je bilo prvo selišče Kamnika in je tudi nosil ime „grad Kamnik“, vitezi Kamniški so bili plemiči nižje vrste, podložniki andeških grofov. Morali so z njimi iti na boj, sprejemati jih in gostiti na svojem gradu ter upravljati zanje Kamniška posestva.

Toda ta slava Kamnika ni dolgo trajala.

Kar pretresljivo je, kako Valvazor opisuje spremembo, ki se je s Kamnikom izvršila!

In vzrok?

Promet ni šel več skozi Kamnik na Tuhinjsko dolino, ampak ~~zove~~ po nekdanji Rimski cesti, ka-

tero so takrat popravili in obnovili, skozi Črni graben na Trojane.

Zopet so torej Domžale prišle v središče svetovnega prometa.

In pri tem je sedaj ostalo prav do leta 1849, ko je stekla železnica ob Savi.

Vendar pripomnimo, da se ta popravljena Rimska cesta takrat še ni imenovala Dunajska cesta.

Dunajsko cesto — veliko cesto iz Dunaja v Trst — so začeli graditi šele leta 1720.

Most čez Bistrico pri Domžalah so napravili leta 1724. Postavila ga je Kranjska dežela sama s pogojem, da je smela pobirati mostnino.

Isto leto, 1724, so napravili tudi most pri Črnučah, ko so vravnavali Savo.

Uprav ogromen je moral biti promet, ki se je od tedaj naprej vršil po tej cesti.

Od Trsta proti Dunaju, od Dunaja proti Trstu so kar naprej drdrali vozovi po njej.

In vse to skozi Domžale!

Takrat so bili res zlati časi, posebno za gostilničarje ob cesti.

Toliko je šlo voznikov skozi Domžale, da so prav zaradi njih nastavili duhovnika na Goričici, da bi tem voznikom bilo omogočeno, ob nedeljah in praznikih udeležiti se službe božje.

Ker je bila popravljena Rimska cesta za takratne priproste cestne razmere še najboljša zveza med Ljubljano in Gradcem, je po sebi umevno, da je tudi prva redna pošta med Ljubljano in Gradcem hodila po njej in sicer od 17. marca 1573.

Kranjski stanovi so isto leto privolili zanj podpore letnih 200 gold.

Bila je to seveda čisto priprosta peš-pošta.

Tekači so prinašali in odnašali vsak četrti dan uradna in zasebna pisma.

Pri tem so imeli samoumevno premagati velike zapreke, posebno ob prehodu čez Savo.

Mostovi so bili takrat še zelo redki. Tudi na Črnučah in pri Št. Jakobu jih še ni bilo. Čez Savo se je prišlo le na brodovih. Tako sta črnuški in št. jakobski brodar dobila leta 1584 ukaz, da naj v prihodnje noč in dan pazita na dohod pošte, „posebno črnuški brodar, ki ima brod v fevdu“.

Pripomba glade črnuškega brodarja pove, da je pošta bolj uporabljala pot na Črnuče nego na Št. Jakob, kar je pomenljivo za Domžale.

Kje je šla pošta čez Bistrico, tega nam zgodovina ne omenja.

Pa naj je šla že kjerkoli, skozi Domžale je hodila, ali od Črnuč sem skozi Stob in Zgornje Domžale, ali od Št. Jakoba in Dragomlja sem mimo Stude skozi Spodnje in Zgornje Domžale.

V kraju Podpeč pri Brdu je bila za časov Valvazorja edina poštna hiša na celém Gorenjskem in nedvomno skozi več stoletij najvažnejša poštna postaja zunaj Ljubljane na celém Kranjskem.

V 17. stoletju pošta nekaj časa ni hodila na Podpeč, ampak na Kamnik in tuhinjsko dolino.

V spominu na ta čas so zato Kamničani leta 1717 prosili, da bi pošta zopet hodila na Kamnik in Motnik, češ „da Bistrica mnogokrat tako naraste, da pošta ne more čez reko in mora tedaj iti na Kamnik. Seli so že včasih ondi utonili in pisma so šla po vodi.“

Prošnja ni bila uslišana. Tudi ni bilo vzroka, ker so tri leta potem napravili Dunajsko cesto, sedem let potem pa tudi most čez Bistrico.

Od leta 1730 je potem poleg redne tedenske ježne pošte, ki je prinašala pisma vozil tudi redni prevoznik po enkrat na teden ljudi in blago. Voznina je stala od Ljubljane do Gradca: za osebo 5 gold. in za blago po 1 gold. 15 kr. od centa.

A ne le pošta, tudi državna mitnica, carinarna, je bila Podpečjo.

Ta je bila pa še veliko starejša kot pošta. Davno prej, predno je šel tam mimo prvi poštni sel, se je ondi že pobirala mitnina. Da, prav to je bilo tudi vzrok, da se je ravno Podpečjo ustanovila pošta in sezidalo poštno poslopje, mogočna enonadstropna hiša, ki še danes stoji in v svoji osamelosti žalostno priča o slavi nekdanjih dni.

Podpeška mitnica je bila last deželne kneza, ki je izročal njeno upravo deželnemu vicedomu, upravitelju knezovih dohodkov.

Kako dobra je morala biti ta mitnica nam priča to, ker so jo izročili 14. jul. 1553 Nikolaju Juričiču za 10.000 „rajšev“, renskih goldinarjev, s pristavkom: „Naj uživa, dokler živi, vse dohodke mitnice kot obresti iste svote, plačuje carinarje in natančno vzdržuje mitniški red.“

Ko se je ustanovila pošta Podpečjo, se je mitnica združila s pošto.

Prvi poštar Podpečjo je bil Jakob Dezani leta 1583. Plačeval je najemnine 360 renskih gold. letno.

Vse je šlo dobro — pošta in mitnica — do leta 1849.

Ko je pa tega leta stekla železnica ob Savi, so za Dunajsko cesto minuli zlati časi. Prenehal je promet, ž njim pa tudi dohodki.

Leta 1867 se je pošta iz Podpeči premestila v bližnjo Lukovico, kjer je še danes.

Carinski urad Podpečjo pa je prenehal že ob francoski okupaciji l. 1809. Tudi po odhodu Francozov se ni več obnovil, ker so se mitnice ob cestah združile z mitnicami ob mostovih. Ustanovili sta se mitnici na Viru pri bistrškem mostu in v Krašnji.

Kdo naj primerno preceni ves ogromni promet na ljudeh, živini, vsakovrstnem blagu, ki je v teku dolgih stoletij šel po tej prevažni cesti! Kdo naj prešteje množice voznikov, ki so po njej vozili iz Kranjske na Štajersko in obratno! Kdo naj našteje odlične osebe, tudi kralje in cesarje, ki so se po tej cesti vozili!

In vse to ravno skozi Domžale!

3. Ob prometni črti Zidani most — Italija.

Kako pa ta preimennitna zveza pride v stik z Domžalami?!

Le poslušaj!

Babenberžan Leopold Slavni (1194 — 1230) je hotel promet v Italijo in primorska mesta iz podonavskih pokrajin, ki je šel do tedaj čez Koroško, napeljati čez Gradec in Ljubljano. Zato je pa bilo treba napraviti most čez Savo. Napravil ga je ob izhodu iz Savinjske doline pri Radečah.

Na mestu, kjer je stal stari rimski most, je dal zgraditi nov most, imenovan Zidani most, ki je bil odprt l. 1224.

Namen je bil dosežen. Od tedaj je šel promet iz severnih krajev čez ta most na Kranjsko in dalje.

Most je stal pa le nekaj nad 200 let. V hudi borbi zoper cesarja Friderika III. so ga dali celjski grofje podreti. Ni bil več postavljen. A to prometa ni zavrlo. Nasprotno čedalje večji je bil.

Sava je bila namreč od Zidanega mostu naprej za plovbo ugodna.

Promet po Savi je bil zato silno živahen. Kar mrgolelo je po njej ladij in čolnov.

Kaj čuda, da so se prebivalci ob Savi skoraj vsi preživljali z brodarstvom!

Pa tudi za Domžale je bil ta promet po Savi življenjskega pomena.

Promet po suhem se namreč v nekdanjih časih, ko so bile ceste še zelo slabe, ni mogel vršiti z vozmi, ampak se je navadno vršil s konji in mulami, obloženimi s tovari.

In sedaj poslušaj, kaj poroča Valvazor o nekdanjih Domžalah:

„Na Goričici, ki leži med Dragomljem in Mengšem, prebiva veliko prenašalcev tovorov.“

Da so ravno Domžale ta Goričica, to veš, kaj ne?! —

Domžalci znajo poiskati zaslužek. Od semnja do semnja gredo s svojimi slamniki, da jih v de-

nar spravijo. Za zaslužkom hite v tuja mesta, v daljno Ameriko. Doma ti že iznajde kakršenkoli način, samo da ima zaslužek.

Taki so bili po tej Valvazorjevi izjavi tudi njihovi predniki.

Iz Zaloğa vodi bližnjica skozi Študo, Domžale in Stob na Kranj, Škofjo Loko in naprej skozi poljansko dolino, koder je šel takrat promet na Laško. Kot nalašč za dober zaluzek!

In tega, da bi bili Domžalci prezrli! — Nemogoče!

O njih velja torej še posebno, kar trdi zgovinar: „Na Gorenjskem je bilo veliko prenašalcev tovorov, ki so na konjih prenašali vino, olje, žito, sol, platno, vsakovrstno drugo trgovsko blago.“

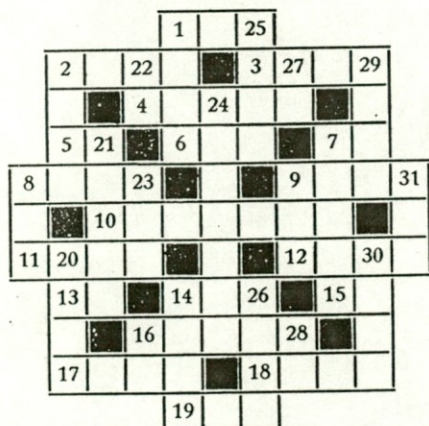
Koliko vina, moke, drugega blaga je prišlo po Savi iz Ogrskega od vseh strani!

Domžalci pa so z drugimi vred v Zaloğu to blago natovorili in naprej prodajali, pri tem pa seveda dobro zaslužili.

Pa še nekaj zgodovina dalje pristavlja: „Mnogi so tudi kupčevali s konji v Italijo.“

Ali se motimo, če trdimo, da ima tudi kupčija s konji in z njo združena mešetarija, ki je mnogim tukajšnjim ljudem že kar v krvi, prav v teh razmerah svoj začetek in zato tudi svojo zgodovinsko pravico?

Križanka.

Rešitve sprejema urednik lista v Domžalah do 7. avg. Na dan proslave 9. avgusta se na veselilnem prostoru v Domžalah izžreba in izroči primerna nagrada.

Rešitev in imena onih, ki križanko pravilno rešijo, priobčimo v zadnji številki.

Bere se:

Vodoravno:

Navpično:

1. pasja pasma,
2. dragocen kamen
3. vulkan v Evropi
4. izraz za gozd
5. nekaj, kar bi moral vsakdo imeti
6. število
7. reka v Sibiriji
8. gostilničar z dobrim pivom v Domžalah
9. rusko pristanišče ob Črnem morju
10. trg v Sloveniji
11. pridevnik, ki znači širino
12. reka v Srbiji
13. veznik
14. del posode
15. igralna karta
16. kako opravimo zaupne posle
17. prvi mož
18. drug izraz za mladenko
19. veznik

1. neobdelan les
2. čut
7. član družbe
8. čutilo
9. veznik
14. izraz za žensko
16. kazalni zaimsek
20. letni čas
21. kakšen je mesec po poroki
22. vzdih
23. kar daje Skokova elektrarna
24. več zvezanih predmetov
25. sorodnica
26. krajevni prislov
27. kazalni zaimsek
28. okrajšava za sosedno republiko
29. kaj lahko zadenemo pri tomboli
30. krstno ime slavne kinoigralke
31. vas pri Domžalah.

Razno.

»Glasbeni dom« v Domžalah. Domžalska godba si je za svoj dom, ki bo stal v bližini drž. ceste in železniške proge, kupila primeren prostor. S kopanjem temelja so že pričeli. Pridno dovažajo pesek iz Bistrice. G. Jak. Menart, trgovec v Domžalah, se je obvezal navoziti ga 150 trug. Dve tretjini je že dosegel. Prve truge je slovesno prepeljal v noči dne 5. julija od 24.—3. ure.

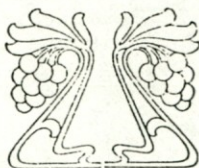
Bloki za olepšavo trga Domžale so po celi okolici v bujnem prometu. Listek stane 1 Din. Do sedaj je razpečanih za okroglo 3000 Din. Domžalci, pospešujte razprodajo!

Domžalska godba koncertuje v nedeljo, dne 2. avgusta ob 20. uri na restavraciji pri g. Vincenc Habjanu v Domžalah.

Delo na veselilnem prostoru,

to je na vrtu Jos. Senice, se prične takoj v ponedeljek 3. avgusta. Predpriprave so gotove. Treba bo dosti pridnih rok, da se pravočasno uredi, ker bo zadnja dva dni polno drugega posla. — Zato prosi veselilni odsek, da pride vsak dan ob 7 uri zvečer na delo prav vsak

Vinska in lesna veletrgovina ter gostilna se priporoča

*Ivan Jerman * Radomlje*

*Tovarna slamnikov
in ročnih torbic (cekarjev)*

*Viktor Mazovec
Domžale*

*Trgovina z deželnimi
pridelki.*

Ing. Rudolf Willmann

Ljubljana

Slomškova ulica št. 3.

Priporoča se za izvršitev vseh v strojno stroko spadajočih del. Izdeluje različne vrste stroje za obdelovanje lesa in naprave žag z vodnim, parnim ter motornim obratom za mline.

Izvršuje tudi tovarna dvigala z ročnim pogonom različnih konstrukcij za vsakovrstno uporabo, brusilne stroje za brušenje različnih žag, nožev za lesne stroje, nožev za rezanje papirja i. dr., stiskalnice za izsekavanje raznih zob pri žagah, transmisije v vseh dimenzijah in za vsakovrstne pogone.

Prevzema projektiranje in opremo različnih mehaničnih naprav.

Izvršuje vsa v strojno stroko spadajoča popravila točno, solidno in po možnosti najhitreje.